

شرح بیانیه‌ی صاحب تفسیر الفرقان
درباره‌ی اجماع، شهرت و خبر واحد

توسط:

حجّة الاسلام حاج محسن نورانی

انتشار: «سایت فقیه قرآنی»: <http://albalqa.com>

ایمیل: porsesh@albalqa.com

بسم الله الرَّحْمَن الرَّحِيم

الحمد لله الذي جعل الحمد مفتاحاً لذكره و السلام على سيد رسله صلى الله عليه و آله.
بر عالمان خبیر قرآنی و برادران عزیز ایمانی، بسی روشن است که بیانیه‌ی متقن سال ۱۳۸۶ از جانب حضرت استاذنا الاعلم الاتقی، فقیه مصلح قرآنی، آیه الله العظمی صادقی تهرانی «قدس الله روحه و نور الله مضجعه» در عین اختصار، راهنمای پرسشگران از مباحث نظری آن فقیه مظلوم بوده است؛ ولیکن بنابر وظیفه شرعی حفاظت و انتشار تفکر مهجور قرآنی، و برای صیانت از آراء اصولی استاد عزیزم، در مقابل شبهه‌ی تعارض ادله، فعلاً به تعدادی از فتاوی آن مرحوم در «تبصرة الفقهاء» اشاره نموده و سپس بخشی از «تبصرة الوسيلة» را مختصراً شرح می‌دهم.

البته نکته لازم به تذکر این است که این کمترین تلمیذ آن فقیه راحل به امر مبارک استادم در حضور جمعی از علما و فضلالی میرز قرآنی در سال ۱۳۸۸؛ مأمور به تنقیح و تصحیح کتاب اصول الاستنباط چاپ سال ۱۳۷۱ گردیدم و توضیحات تکمیلی آن عالم ربّانی را در نظرات اصولی ایشان، بدون هیچ نقصی، در متن کتاب درج نموده و چون قصد و امکان چاپ نداشتم؛ کتاب پس از تایپ و مقابله در اوایل خرداد ۱۳۹۰ به فرزندان ایشان تحویل شد تا علاقمندان بتوانند متن نهایی تصحیح شده‌ی کتاب اصول الاستنباط به امر حضرت استاد را از فرزندانشان مطالبه کنند. البته این نکته، «اظهر من الشمس» است که از منظر قرآن کریم، امثال امر پدر بزرگوار، از مصادیق بارز احسان بر والدین است. و اما در اینجا صرفاً نمونه‌هایی از فتاوی مبتنی بر خبر واحد و اجماع را از تبصرة الفقهاء نقل می‌کنیم:

۱. تبصرة الفقهاء ج ۱، ص ۱۶۴: هر کس در نافله، مرتکب سهو شود بنابر اقل بگذارد و

اگر هم بر اکثر بگذارد جائز است. (بنابر خبر واحد)

۲. تبصرة الفقهاء ج ۱، ص ۱۶۱ الی ۱۶۶: در باب السهو؛ حضرت استاد حداقل سی فرع

فقهی آورده‌اند که همگی مبتنی بر خبر واحد است.

۳. تبصرة الفقهاء ج ۱ ص ۱۷۱: اقل جماعت دو نفر است (خبر واحد)
۴. تبصرة الفقهاء ج ۱، ص ۲۱۱ الى ۲۱۳: نصابهای زکاة (بيست و يك مورد خبر واحد)
۵. تبصرة الفقهاء ج ۲ ص ۳۸۵، ديه مرد مسلمان در قتل عمد (خبر واحد)
۶. تبصرة الفقهاء ج ۲ ص ۳۸۶، ديه مرد مسلمان در قتل شبه عمد (خبر واحد)
۷. تبصرة الفقهاء ج ۲ ص ۳۸۶، ديه مرد مسلمان در قتل خطاء (خبر واحد)

نمونه‌ای از اجماع:

۱. تبصرة الفقهاء ج ۲ ص ۶۱ و کالت عقد جائز است (اجماع)
 ۲. تبصرة الفقهاء ج ۲ ص ۱۹ و ديعه عقد جائز است (اجماع)
- در تبصرة الوسيلة نیز ملاحظه می‌کنیم که حضرت استاد مکرراً به خبر واحد، اجماع و شهرتی که مخالف قرآن نباشد فتوا داده‌اند. که ما فقط به باب الزکاة که یکی از بابهای متعدد تبصرة الوسيلة است نظری کوتاه می‌افکنیم. البته در بابهای دیگر نیز فتاوی مبنی بر خبر واحد، اجماع و شهرت غیر مخالف با قرآن به وفور یافت می‌شود.

مدرك فتوا: خبر واحد

۱. محتوای نصاب‌های شتر: در این باره دو صحیحی متعارض فضلاء و زراره وجود دارد (وسائل، باب ۲ از ابواب زکاة الانعام، ح ۱ و ۶) که استاد به صحیح زراره فتوا داده‌اند در (ص ۳، کتاب الزکاة، حاشیه بر وسیلة النجاة: تبصرة الوسيلة)
۲. نصاب‌های دوگانه گاو. استاد در این باره به صحیحی فضلاء فتوا داده است. (وسائل، باب ۴ از ابواب زکاة الانعام، ح ۱) (ص ۳، همان: تبصرة الوسيلة)
۳. محتوای نصابهای گوسفند، استاد به صحیحی فضلاء استناد کرده‌اند. (وسائل، باب ۶ از ابواب زکاة الانعام، ح ۱ و ۲)، (ص ۳، همان)
۴. محتوای نصاب طلا، استاد به صحیحی حسین بن بشار از ابی الحسن استناد کرده است. (وسائل، باب ۱ از ابواب زکات الذهب و الفضة، ح ۳)، (ص ۵، از کتاب الزکاة، تبصرة الوسيلة)
۵. محتوای نصاب نقره، استاد به صحیحی ابن بشار استناد کرده‌اند، (وسائل، باب ۲ از ابواب زکات الذهب و الفضة، ح ۳) (ص ۵، همان)

*صدها حکم دیگر نیز در تبصرة الوسيلة وجود دارد که مستند همگی، خبر واحد است.

مدرك فتوا: اجماع

۱. عدد نصاب‌های شتر، ۱۲ عدد است. این مسئله اجماعی است. زیرا بر اساس صحیح فضلاء نصاب ششم وجود ندارد پس تعارض این روایت با صحیحی زراره، نتیجه‌اش رجوع

به اجماع است و اگر اجماع بر این مسئله قائم نباشد نمی‌توان گفت نصاب‌های شتر ۱۲ عدد است. (ص ۳، همان)

۲. وجوب مراعات مطابقت نصاب دوازدهم با عدد ۴۰ و ۵۰ یعنی اگر عدد شتر با ۴۰ سازگار است، باید ۴۰ تا ۴۰ تا محاسبه کند و اگر عدد با ۵۰ مطابق است. باید ۵۰ تا ۵۰ تا محاسبه کند تا هر چه امکان دارد باقیمانده کمتر باشد. مدرک استاد اجماع منقول است. عبارت استاد: «ففي كل خمسين، حقة و في كل اربعين بنت لبون بمعنى وجوب مراعاة المطابق منهما...». (ص ۳، همان)

۳. عدد نصاب‌های گوسفند ۵ تا است. این مسئله اجماعی است. زیرا در این باره دو صحیح‌هی متعارض محمد بن قیس و فضلاء وجود دارد. (ص ۳، همان)

۴. سَوم در انعام سه گانه شرط نیست و فرقی بین سائمة و معلوفة نیست. (اجماع منقول از خلاف شیخ طوسی (رحمه الله)، (ص ۴، همان) (سَوم یعنی گوسفند و شتر و گاو چرائی باشند).

۵. زکات با ۱۲ ماه هجری محقق است و با اختلال برخی از شروط، وجوب پرداختش مختل نمی‌گردد. (اجماع) (ص ۴ از کتاب الزکاة تبصرة الوسيلة).

۶. هر دیناری بیست قیراط است. این نظر هم اجماعی است. (ص ۵، همان)

۷. وجوب مطابقت در نصاب دوم گاو در زکات که این مسأله بر اساس اجماع است، عبارت استاد: (و يجب مراعاة المطابقة هنا ايضاً)، (ص ۳، همان)

مدرک فتوا: شهرت فتوائی

۱. منظور از دینار مثقال شرعی است که سه چهارم دینار صیرفی است، (شهرت فتوائی)

(ص ۵، همان)

۲. عبارت استاد در تعریف گوساله بر اساس شهرت است ایشان در مسأله‌ی سوم باب

زکاة (ص ۳، همان) می‌فرمایند: (و بنت لبون ما دخلت في الثالثة و كذا المسنة).

شارح می‌گوید: أقول ناقلاً و مصلحاً أنّها تعني، ما دخلت في السنة الثالثة مع أن الشيخ (رحمه الله) قد صرح في المبسوط في مناسك منى بأن «الثني و هي المسنة ما دخل الثانية»، فالعمدة الشهرة بين الاصحاب، إذا لم يخالف القرآن.

۳. در نصاب ششم شتر اگر کسی بنت مخاض (= شتری که وارد سال دوم شده) نداشت،

اختیاراً ابن لبون (= شتری که وارد سال سوم شده) می‌دهد و ابن لبون را نه فقط در اضطرار

بلکه در حال اختیار هم می‌توان جایگزین بنت مخاض کرد. (ص ۳، همان) این فتوی مشهور

است بدون مستند روایی.

در روایت آمده است: «فان لم يكن عنده ابنة مخاض فابن لبون» روایت نمی گوید در هر صورت و اختیاراً جایگزین می شود. ولی استاد بر اساس قول مشهور می گوید: «و یجزی ابن اللبون عن بنت المخاض اختیاراً.» (ص ۳، همان)

۴. التبع و التبعية (گوساله نر یا ماده ای است که) ما دخلت او دخل فی السنة الثانية، (ص ۳، همان) علی المشهور.

۵. اگر گوسفندی که به عنوان زکات داده می شود، مثلاً: «ضأن» (میش) و یا «معز» (بز) باشد، هر يك به جای دیگری کفایت می کند، یعنی ضأن از معز کفایت می کند و بالعکس، (قول مشهور)، (مسئله ۳، ص ۵، همان)

*به نظر بنده باید، در جایی به «شهرت» فتوا داده شود که فقهاء بر اساس روایات ضعیف فتوا داده اند، یعنی روایاتی که فی نفسه ارزش استدلال ندارد. ولی شهرت عملی و یا در اصطلاح عمل اصحاب، ضعف این روایات را جبران نموده و این فتوا اصطلاحاً بر اساس شهرت صادر شده، که استاد ما هر جا شهرت بر خلاف قرآن نبوده اینطور عمل کرده اند.

در پایان این متن شریف و شرح وافی، خدای مهربان را شکر می کنم که الطاف بی کران خود را شامل حالم نمود که در میان تلامیذ استاد عزیزم در ایران، مکه، عراق و لبنان، اولین فردی بوده ام که توانستم بر اساس آیهی ﴿قُلْ أَنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَأَحَدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِيَّ وَفَرَادَى﴾ هجده سال و نه ماه و ده روز متناوباً در محضر آن فقیه نستوه بوده و صحابی ملازم علم آن بزرگوار باشم و با انگیزه ی مشخص دفاع از تفکر مظلوم انقلاب قرآنی، و ایمان محض به محوریت شاخص قرآن در علوم اسلامی، برای حفظ نقطه به نقطه ی متون استادم از دستبرد تحریفات عالمان متهتک و جاهلان متنسک، فرصت طلایی حضور آن عزیز را غنیمت شمارم و استفاده های فراوان علمی از آن گنجینه ی علوم قرآنی ببرم و بسیاری از کتب ایشان از جمله البلاغ، تبصرة الفقهاء و علی و الحاکمون و ... را تصحیح نمایم. و اینک نیز بر اساس اینکه همیشه استادمان آخرین نظر فقهی، تفسیری و اصولی را برای شاگردان و مقلدان، حجت می دانستند و در سالهای پایانی عمر هم صدها نسخه از بیانیه ی متقن سال ۸۶ را همراه با کتاب به ارادتمندان قرآن و عترت علیهم السلام هدیه می کردند، توفیق یافتم که کتاب اصول الاستنباط را به فرموده استادمان تصحیح کنم تا إن شاء الله پیروان مکتب فکری آن عالم ربانی، شاهد چاپ متقن ترین کتاب اصولی قرآنی در نیمه ی دوّم سال ۹۰ توسط فرزندان ایشان باشند. و ویراستاران هم بتوانند با محوریت این کتاب صحیح المتن و بیانیه ی متین سال ۸۶ به آسانی به مقابله ی متنی کتب تجدید تایپ شده آن مرحوم پردازند تا خلل موجود در این کتابها بزودی رفع گردد.

و السلام علی من یخدم الحق لذات الحق

قم المشرفة: العبد الفانی محسن الحسینی النورانی ۱۳۹۰/۶/۱۷

تلفن: ۲۹۲۸۷۴۵